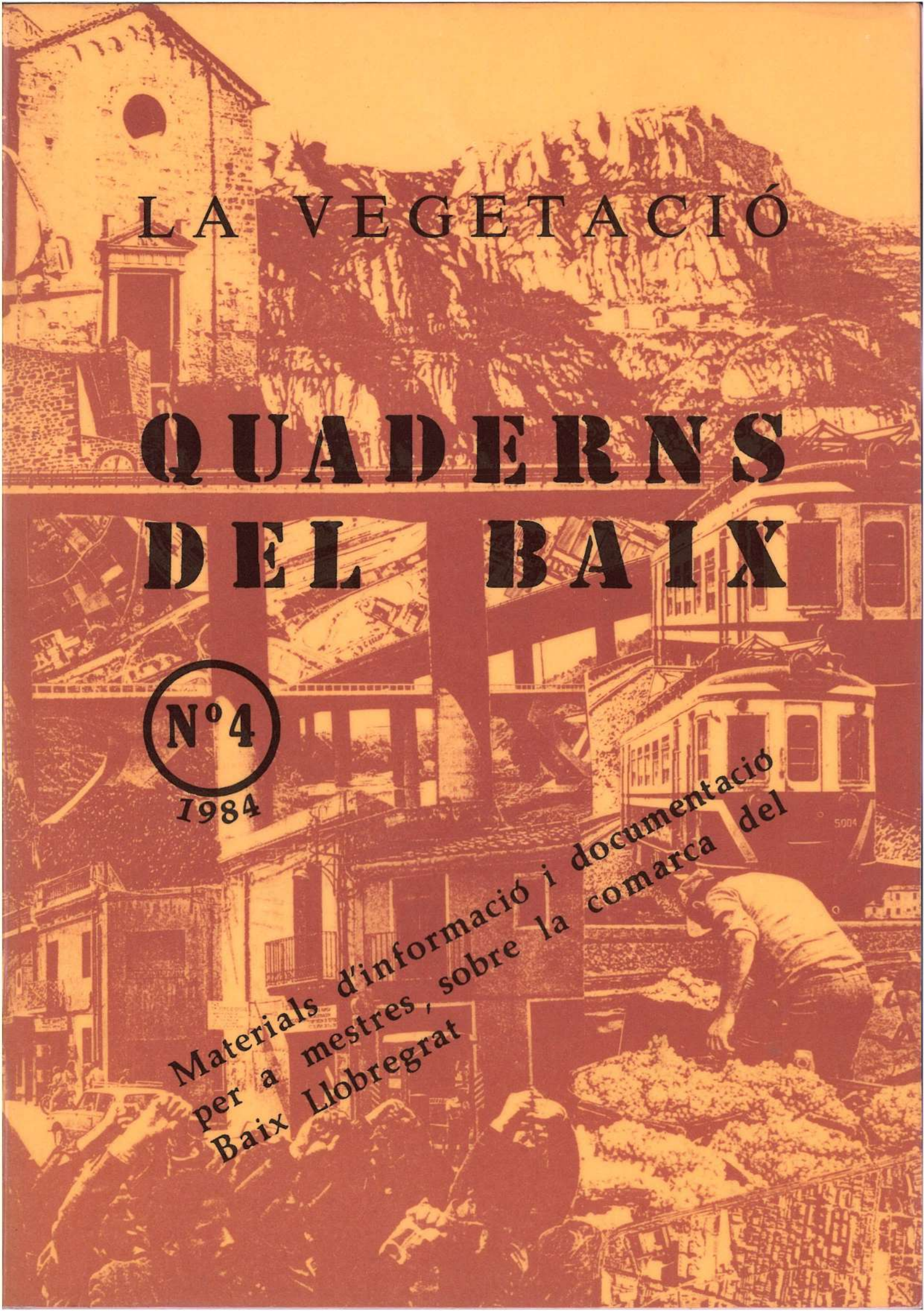

LA VEGETACIÓ

**QUADERNS
DEL BAIX**

Nº4

1984

Materials d'informació i documentació
per a mestres, sobre la comarca del
Baix Llobregat

LA VEGETACIÓ

Ajuntament de Hospitalet
Dinàmica Educativa

LA VEGETACIÓ

Uixiu
Lluïssa Jover i Armengol
tel. 331 84 46

Disseny i maqueta: Lluïssa Jover i Armengol
Imprimeix: Canut Serrahima, S.A. Tel. 331 84 46. L'Hospitalet

Dipòsit Legal: B-29.919/1984

Edita: Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat
Àrea de Cultura, Ensenyament i Esports
Departament de Dinàmica Educativa

Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat
Dinàmica Educativa

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	2
2. VEGETACIÓ POTENCIAL	5
a) Alzinar mediterrani	6
b) Alzinar amb roures	11
c) Arbres de ribera	12
d) Màquia de margalló i llentiscle	15
e) Vegetació típica de les maresmes	17
f) Vegetació de les zones de platja	21
3. SITUACIÓ ACTUAL: MODIFICACIÓ DE LA VEGETACIÓ PER L'HOME	22

I. - INTRODUCCIÓ

Les característiques ambientals d'una zona determinada fixen unes condicions que només són compatibles amb un nombre determinat d'espècies vegetals. Els dos factors principals que condicionen el tipus de vegetació són el clima i el sòl (tipus de substrat), essent el clima el més decisiu d'ambdós.

La variació en l'espai dels factors ecològics lligats al clima sol ser gradual i minsa, i, en canvi, aquests factors tenen normalment una variació molt acusada i cíclica en el temps (successió anual de les estacions).

Tot el contrari s'esdevé amb els factors lligats al tipus de substrat, els quals poden sofrir canvis bruscos en l'espai, alhora que la seva estabilitat en el temps és, en principi, molt elevada.

Després, aquests dos grups de condicionants operen a nivells diferents:

- els factors climàtics afecten la vida de les plantes d'una manera absoluta, mediatitzant la possibilitat del desenvolupament de les espècies i, doncs, de les comunitats i dels paisatges.
- el relleu intervé modificant les condicions climàtiques generals i formant micro-hàbitats més o menys humits, o secs o assolellats.

En tota la comarca del Baix Llobregat, la vegetació és típicament mediterrània, adaptada a un clima caracteritzat per uns hiverns suaus i per l'existència d'un llarg període de sequedat estival.

Les maneres d'adaptar-se els vegetals a aquesta mena de clima, sobretot en allò que fa referència a l'aridesa estival, són diversos:

- Un gran desplegament d'espècies anuals que passen el període desfavorable de l'any —l'estiu— en estat latent (llavors).
- Les plantes perennes tenen totes elles fulles petites (alzina, coscoll, ullastre —*Olea europaea*) i no hi són gens estranyes les de fulla quasi linear, com el romaní, la farigola o el bruc, i fins i tot espècies amb reducció total de les fulles, com és el cas de la ginesta. En aquest darrer grup, les funcions sintetitzadores són realitzades per la tija, que és de color verd.

- El revers de les fulles és pelut, a fi de crear un microclima d'humitat a l'entorn dels estomes, per tal de disminuir l'evaporació de l'aigua.
- Els arbres assoleixen poca alçada, i la causa d'això rauria en l'escassetat d'aigua.
- En conjunt, hi predominen els vegetals xeròfits.

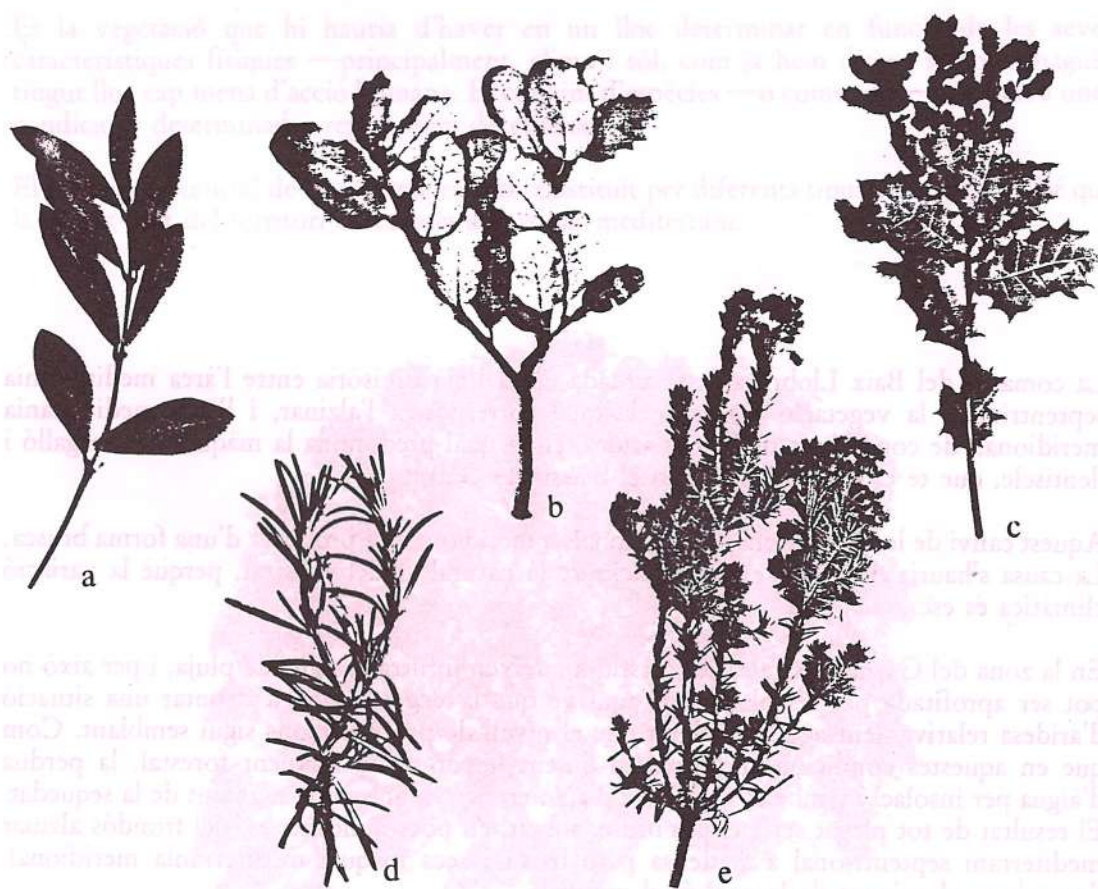

Fig. 1. Adaptació dels vegetals a la sequedat de l'estiu, pròpia del clima mediterrani. Fulles petites: a) olivera; b) alzina; c) garriç. Fulles linears: d) romaní; e) bruc. O bé reducció pràcticament total: f) galzeran (en aquest últim cas, la tija s'ha aplanat i transformat adoptant aspecte de fulla).

INTRODUCCIÓ

La comarca del Baix Llobregat està situada en la línia divisòria entre l'àrea mediterrània septentrional, la vegetació típica de la qual correspon a l'alzinar, i l'àrea mediterrània meridional, de condicions molt més àrides, en la qual predomina la màquia de margalló i llentiscle, que té el seu límit nord en el massís de Garraf.

Aquest canvi de les condicions septentrionals a meridionals es produeix d'una forma brusca. La causa s'hauria de cercar en la variació de la naturalesa del substrat, perquè la variació climàtica és escassa.

En la zona del Garraf, les calcàries càrstiques deixen infiltrar l'aigua de pluja, i per això no pot ser aprofitada per les plantes. D'aquí ve que la vegetació ha d'afrontar una situació d'aridesa relativament aguda, malgrat que el nivell de precipitacions sigui semblant. Com que en aquestes condicions no arriba a desenvolupar-se un ambient forestal, la pèrdua d'aigua per insolació també és elevada, i d'això en deriva un major augment de la sequedat. El resultat de tot plegat seria el pas brusc, sobtat, en pocs quilòmetres, del frondós alzinar mediterrani septentrional a la densa però baixa i seca màquia mediterrània meridional, l'espècie predominant de la qual és el margalló.

El paisatge típicament mediterrani és perennifoli, dominat per arbres i arbustos de fulla fosca, dura i petita, sovint espinosos o carregats d'essències, poc variables durant el pas de l'any.

2. - VEGETACIÓ POTENCIAL

És la vegetació que hi hauria d'haver en un lloc determinat en funció de les seves característiques físiques —principalment, clima i sòl, com ja hem dit—, si no hi hagués tingut lloc cap mena d'acció humana. El conjunt d'espècies —o comunitat— adaptat a unes condicions determinades rep el nom de **clímax**.

El paisatge potencial de la comarca estaria constituït per diferents tipus de vegetació, bé que la major part del territori correspon a l'alzinar mediterrani.

a) Alzinar mediterrani

L'alzinar és un bosc dens i impenetrable, amb diversos estrats de vegetació:

- L'arbre predominant es l'alzina (*Quercus ilex*, ssp. *ilex*). Aquesta espècie forma un estrat arbori sense clarianes, que crea en el seu interior unes condicions humides i ombrives. Sovint també s'hi poden trobar alguns caducifolis, com el roure o els pins.

Fig. 2. L'alzina. Detall de fulles i fruits.

— El sotabosc és complex i abundant. Hi podem distingir:

- Un estrat arbustiu molt desenvolpat, de fulla perenne i amb abundants lianes, que és un dels seus elements més característics, cosa que fa que l'alzinar sigui sovint impenetrable. D'entre els arbustos, podem destacar:

el coscoll o garric (coscoja. *Quercus coccifera*)

el marfull (durillo. *Viburnum tinus*)

l'aladern (aladierno. *Rhamnus alaternus*)

el llentiscle (lentisco. *Pistacia lentiscus*)

l'aladern fals (falso aladierno. *Phyllirea media*).

Fig. 3. Els arbustos dels alzinars. a) garric; b) aladern; c) aladern fals; d) marfull.

D'entre les lianes, trobem:

l'arítjol (zarzaparrilla. *Smilax aspera*)
 el lligabosc (madreselva. *Lonicera implexa*)
 la vidiella (hierba muermora. *Clematis flammula*)
 la rogeta (rubia silvestre. *Rubia peregrina*)

Fig. 4. Les lianes de l'alzinar: a) vidiella; b) arítjol; c) lligabosc; d) rogeta.

- Un estrat inferior, herbaci, que no té gaire importància. S'hi poden trobar una gran quantitat de molses, de falgueres, com són:

la falzia roja (culantrillo menor. *Asplenium trichomanes*)
 la falzia negra (culantrillo negro. *Asplenium adiantum nigrum*)
 la falguera (helecho común. *Pteridium aquilinum*)
 el polipodi o herba pigotera (polipodio. *Polypodium vulgare*)
 i d'altres plantes herbàcies, com:
 l'heura (hiedra. *Hedera helix*)
 la sarriassa (aro-jaro. *Arum italicum*)
 el litosperm (litospermo. *Lithospermum purpureocoeruleum*)
 i l'englantina (escaramujo. *Rosa sempervirens*),
 entre d'altres.

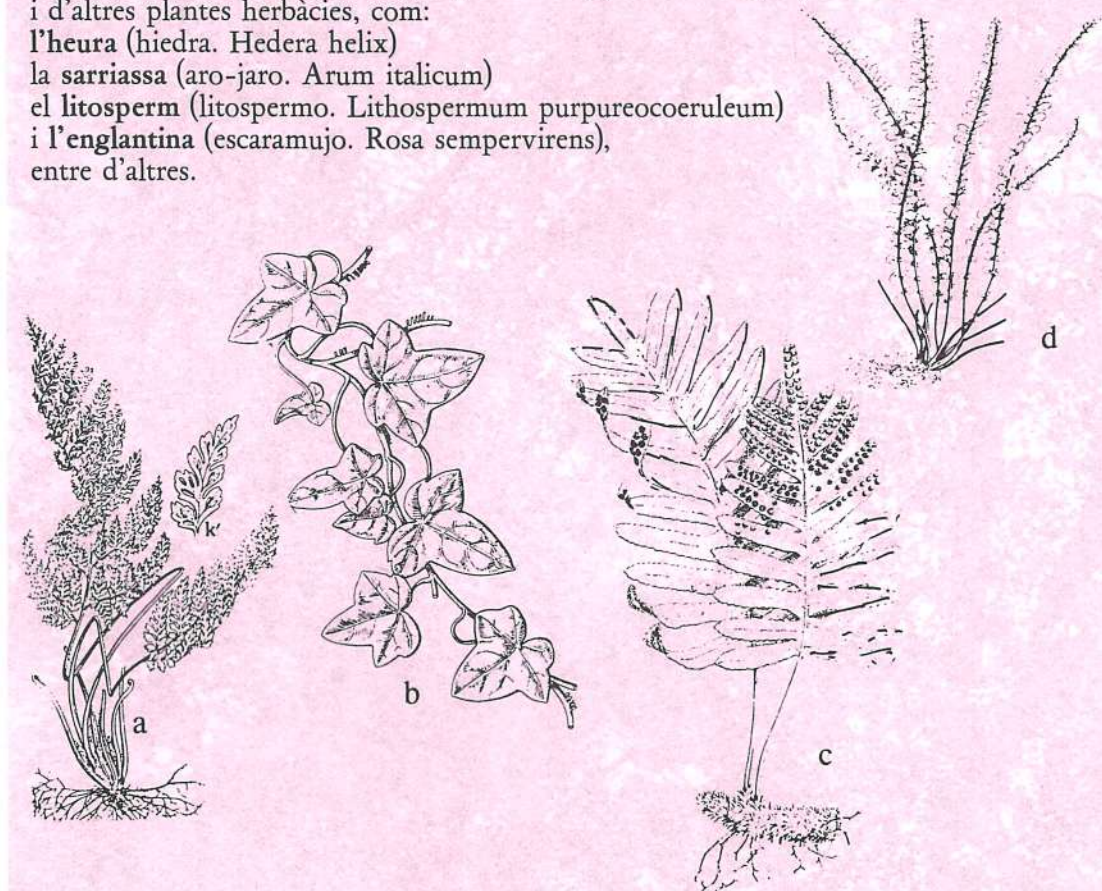

Fig. 5. Alguns exemples de l'estrat herbaci dels alzinars: a) falzia negra; b) heura; c) herba pigotera; i d) falzia roja.

L'alzinar presenta un color verd fosc durant tot l'any. El seu aspecte general no varia gaire d'una estació a l'altra. L'alzinar litoral necessita un sòl relativament profund i ben constituït.

Fig. 6. Un paisatge d'alzinar.

L'ambient a l'interior de l'alzinar és fresc i humit, dins les limitacions que imposa el clima dominant, degut a la densitat de la vegetació.

L'alzinar és una comunitat de creixement molt lent, per la qual cosa és molt difícil reconstituir-lo quan es destrueix.

El dens sotabosc protegeix la terra contra l'erosió i, com que impedeix que hi arribin els raigs del sol, la manté més humida, aconseguint així que l'incendi sigui més difícil.

Tan sols a la muntanya de Montserrat l'associació que constitueix l'alzinar típic és substituïda per l'alzinar muntanyenc, a partir d'altituds que oscil·len entre els 700 metres en els llocs més frescos i el miler en els solells ben exposats. Aquest alzinar de muntanya té un sotabosc diferent, més pobre, però més resistent a l'explotació. L'arbust característic és el boix (boj. *Buxus sempervirens*). També en aquest cas, l'alzina alterna amb arbres caducifolis, com el roure.

Llevat d'aquesta comunitat, hi podria haver, com a vegetació potencial, d'altres tipus de paisatges:

b) Alzinar amb roures

En el si del territori potencial de l'alzinar, en les zones més humides i ombrívols, i d'exposició nord, és possible la infiltració d'espècies de tendència centroeuropea, entre les quals destaca el roure.

L'extensió que ocupa el territori amb vegetació potencialment d'alzinar amb roures, és reduïda. Els enclavaments més importants estan situats al vessant nord de Collserola. Aquest territori és l'exponent màxim de la septentrionalitat.

El roure que trobem en aquest tipus de comunitat és un híbrid de *Quercus pubescens* i *Quercus faginea* ssp. *faginea*, anomenat *Quercus cerrioides*, o roure cerrioide.

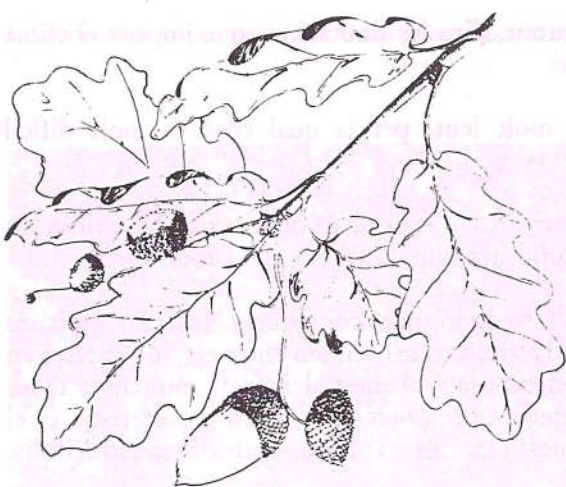

Fig. 7. El roure (*Quercus* sp). Detall de fulles i fruit.

També hi trobem altres espècies de caire eurosiberià, com la lleteresa (lechetrezna. *Euphorbia amygdaloides*) la gramínia *Brachypodium silvaticum*, i el maduixar boscà (fresal silvestre. *Fragaria vesca*), etc.

Exigeix posició Nord i no assoleix mai les parts altes del coster.

c) Arbres de ribera

Seguint el curs de rius i rieres, allà on la capa freàtica es manté alta i més o menys constant, s'hi formen espècies amb un nivell d'exigències hídriques elevat, adaptades fins i tot, segons els casos, a les eventuais riuades o a la particular estructura del sòl determinada pel llit fluvial.

Les comunitats que s'hi formen es denominen boscos de ribera, i el seu territori potencial serà la llenca més o menys ampla vinculada a un curs d'aigua. Les podem trobar en els discrets cursos d'aigua de Collserola i en les dilatades extensions en les terrasses i el delta del Llobregat.

Els arbres que integrarien aquestes comunitats serien:

- polls blancs (álamos. *Populus alba*), en terres quelcom més elevades sobre el nivell del riu.
- salzes (Sauces. *Salix*, sp.), en la zona més immediata al riu. Resisteixen la violència de les riuades.
- om (olmo. *Ulmus minor*), en sòls més elevats i més protegits de la força de les riuades que les alberedes.
- avellaner (avellano. *Corylus avellana*)
- vern (aliso. *Alnus glutinosa*)
- pollancre (chopo. *Populus nigra*)

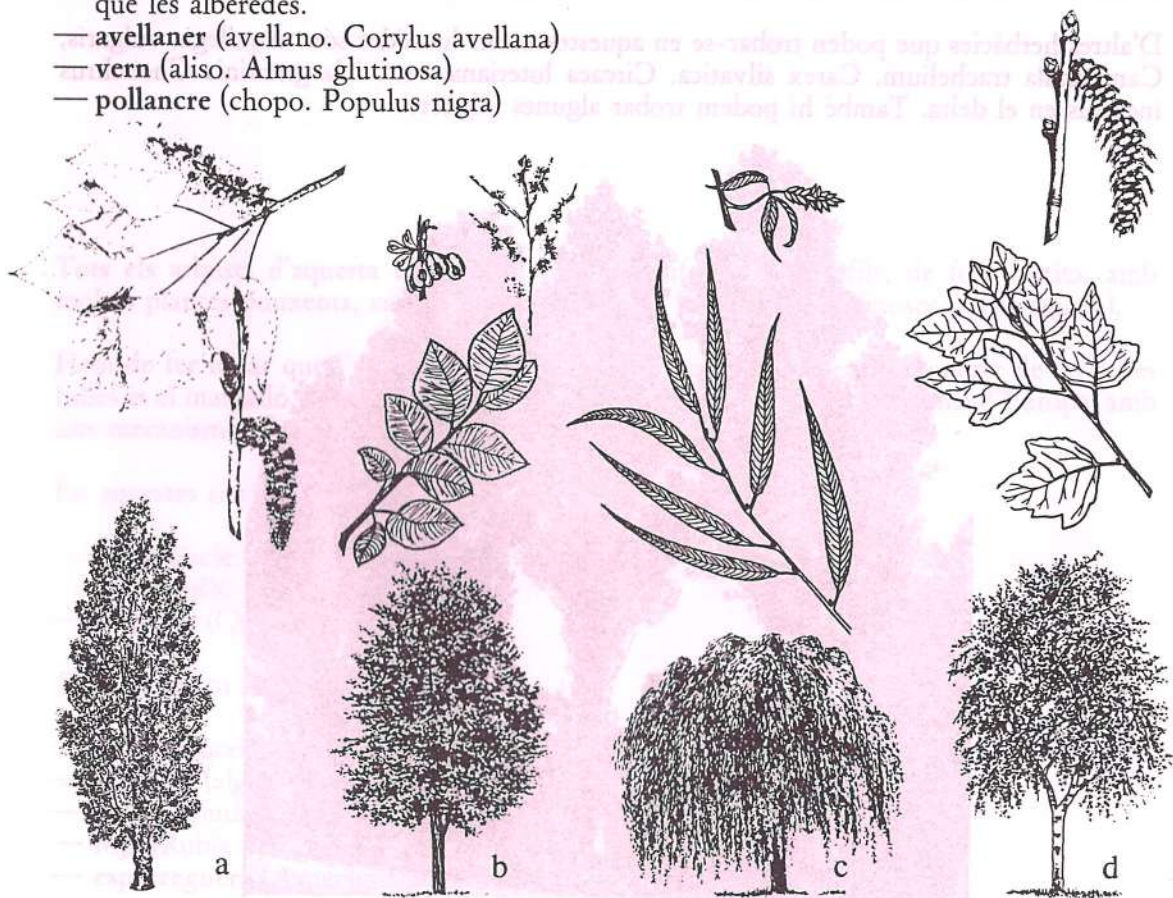

Fig. 8. Els arbres de ribera: a) xop, fulles i flor; b) om, fulles, flor i fruit; c) salze, fulles i flor; i d) àlber, fulles i flor.

Quant a les plantes herbàcies que hi podem trobar, tenim:

— el **canyar**, com a dominant (cañaveral. *Arundo donax*), i la **corretjola blanca** (corregüela mayor. *Convolvulus sepium*).

Aquest canyar, seguint el curs dels rierols i de les sèquies, en zones properes a l'hàbitat humà, pot arribar a ser un element característic del paisatge.

D'altres herbàcies que poden trobar-se en aquestes zones humides són: *Aquilegia vulgaris*, *Campanula trachelium*, *Carex silvatica*, *Circaea lutetiana*, etc., i la gramínia *Chenchrus incertus* en el delta. També hi podem trobar algunes falgueres.

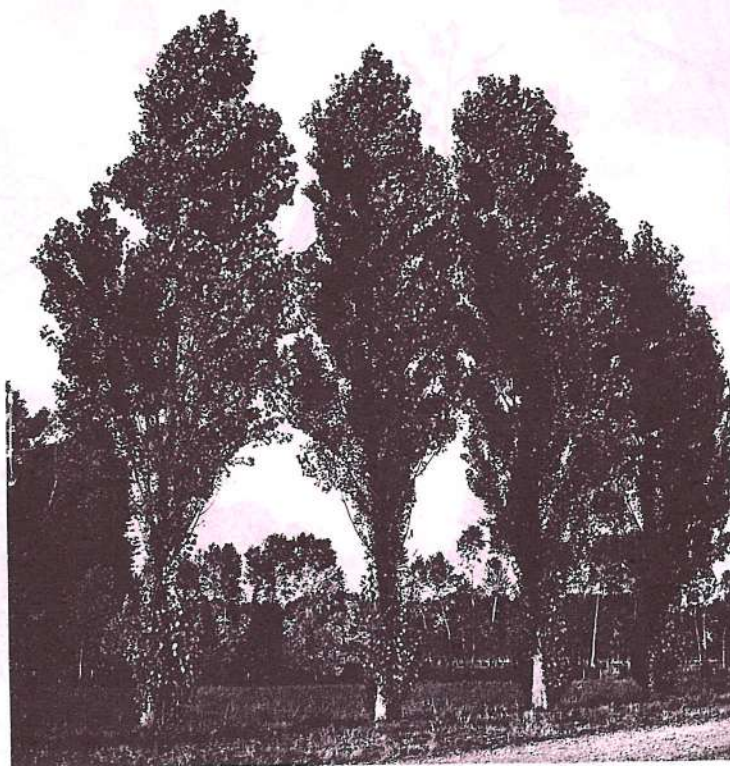

Fig. 9. Un paisatge de vegetació de ribera.

d) Màquia de margalló i lentiscle

A la zona més meridional, trobem el territori potencial de la màquia de **margalló** (palmito) i de **lentiscle** (lentisco). Correspondria a la zona de Castelldefels, cap al sud.

La comunitat estable o climàtica en aquesta zona no correspon a comunitats forestals. Les condicions climàtiques tan sols permeten la instal·lació de bosquines d'escassa entitat. La manca d'aigua és un factor autènticament limitant.

Tots els arbusts d'aquesta comunitat són perennifolis i escleròfils, de fulla petita, amb moltes plantes punxents, com el garric, l'arítjol, i fins i tot d'agafatoses (esparreguera).

Hem de fer notar que l'única planta rellevant pel que fa al desenvolupament de les seves fulles és el margalló. No hem d'oblidar que és una palmera, l'única autòctona d'Europa, amb uns mecanismes fisiològics ben particulars.

En aquestes comunitats, hi predominen vegetals com:

- el **lentiscle** (*Pistacea lentiscus*)
- el **margalló** (*Chamaerops humilis*)
- el **garric** (*Quercus coccifera*).

També podem trobar-hi plantes com:

- **ullastre** (acebuche u olivo silvestre. *Olea europaea*, var. *sylvestris*)
- **garrofer** (algarrobo. *Serapion silicua*), d'aspecte arbustiu.
- **arítjol** (*Smilax aspera*)
- **roja** (*Rubia peregrina*)
- **esparreguera** (*Asparagus acutifolius*).

L'estrat herbaci és irrellevant.

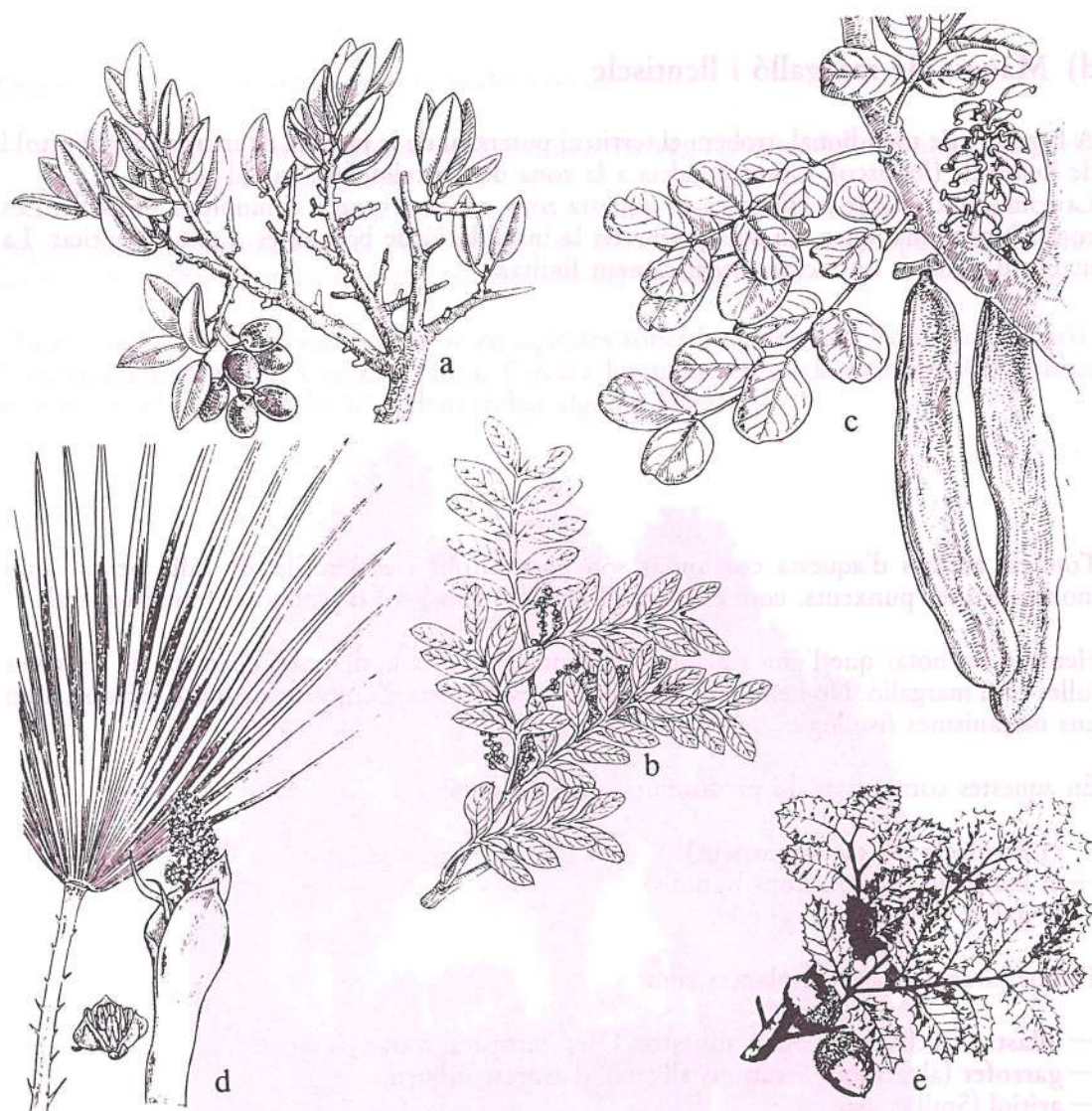

Fig. 10. Espècies de la màquia de margalló i llentiscle: a) ullaastre; b) llentiscle; c) garrofer, fulles i fruit; d) margalló; i e) garric.

e) Vegetació típica de les maresmes

En la línia litoral del delta del Llobregat, just per darrera de la línia de platja, hi ha zones de característiques molt especials dins del context general de la comarca.

D'una banda, hi ha hagut un fenomen de salinització dels sòls i, de l'altra, s'han desenvolupat una sèrie de formacions vegetals lligades a estanys litorals d'aigua més o menys salinosa (la Ricarda, el Remolar).

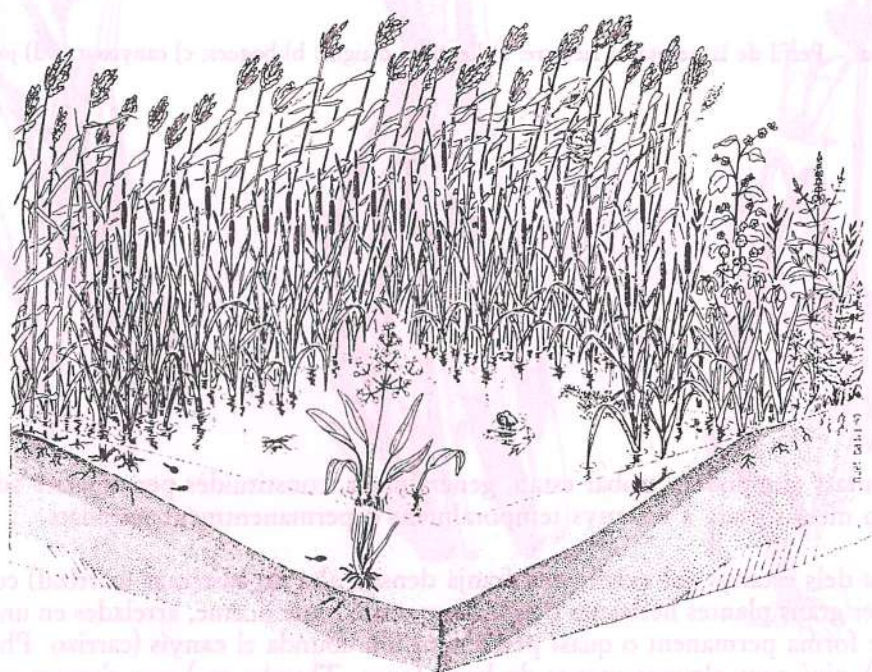

Fig. 11. Bloc esquemàtic del canyissar comú: destaquen el cañís comú i la boga.

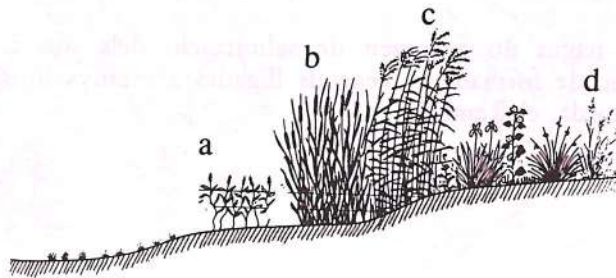

Fig. 12. Perfil de la vegetació lacustre: a) lletlilles d'aigua; b) bogues; c) canyissar; i d) joncs.

Les comunitats que podem trobar estan, generalment, constituïdes per espècies adaptades, en major o menor grau, a terrenys temporalment o permanentment inundats.

Als marges dels estanys sol existir una franja densa i alta de **carritxar** (carrizal) comunitat formada per grans plantes herbàcies d'aspecte gramini i junciforme, arrelades en un substrat inundat de forma permanent o quasi permanent. Hi abunda el **canyís** (carrizo. *Phragmites communis*), així com algunes menes de **boga** (enea. *Thypha* sp.) que s'empra encara en treballs artesanals, com la cistelleria, i, a les zones més properes a la platja, el **jonc marí** (*juncus marítimu*. *Scirpus maritimus*).

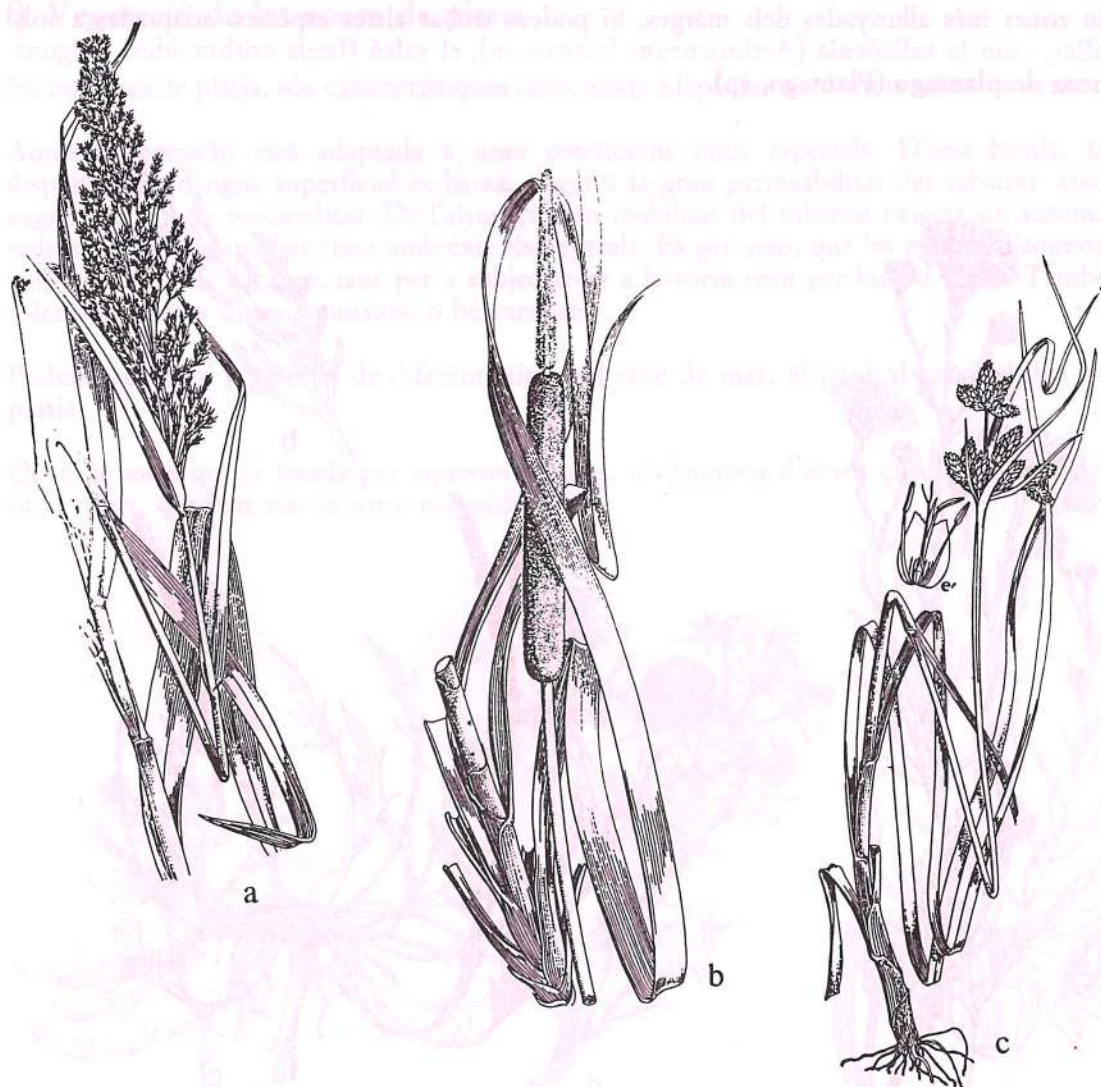

Fig. 13. Vegetació de maresma. Espècies dels canyissars: a) canyís; b) boga; i c) jonc marí.

En zones més allunyades dels marges, hi podem trobar altres espècies, adaptades a sòls salins, com la **salicòrnia** (*Arthrocnemum fruticosum*), el **salsó** (*Inula crithmoides*) i alguna mena de **plantago** (*Plantago*, sp).

Fig. 14. Altres espècies de zona de maresma: a) salsó; b) salicòrnia; i c) plantago.

f) Vegetació de les zones de platja

En les zones de platja, són característiques comunitats adaptades a substrats salins i sorrencs.

Aquesta vegetació està adaptada a unes condicions molt especials. D'una banda, la disponibilitat d'aigua superficial és baixa, degut a la gran permeabilitat del substrat: això augmenta amb la profunditat. De l'altra, la gran mobilitat del substrat exigeix un sistema radical poderós, capaç de fixar amb èxit els vegetals. És per això, que les plantes d'aquesta zona tenen arrels llargues, tant per a subjectar-se a la sorra com per buscar aigua. També solen ser plantes dures i punxats, o bé carnosos.

Podem trobar-hi gramínies de diferents tipus, el rave de mar, el panical marí, el lliri de platja.

Quan la sorra queda fixada per aquestes plantes, n'apareixen d'altres que s'aprofiten del camí obert, quedant així la sorra colonitzada.

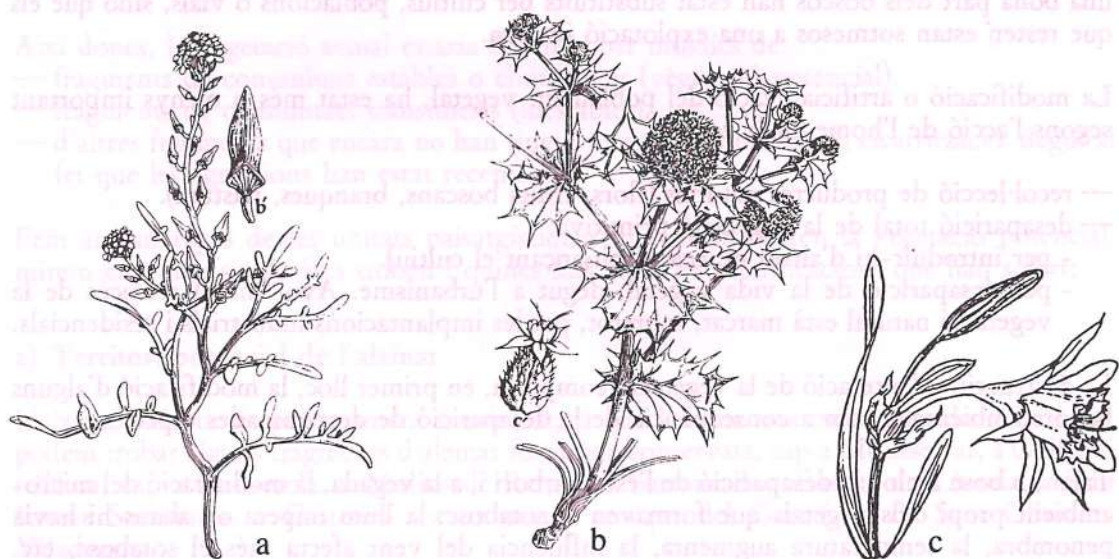

Fig. 15. Espècies de la zona de platja: a) rave de mar; b) panical marí; i c) lliri de platja.

3. - SITUACIÓ ACTUAL: MODIFICACIÓ DE LA VEGETACIÓ PER L'HOME

Si exceptuem alguns punts completament inaccessibles, en un moment o altre l'home ha actuat sobre la totalitat del territori.

L'impacte de l'home sobre la vegetació mediterrània ha estat molt profund. La seva influència ha fet que actualment la vegetació real sigui diferent de la potencial. No tan sols una bona part dels boscos han estat substituïts per cultius, poblacions o vials, sinó que els que resten estan sotmesos a una explotació intensa.

La modificació o artificialització del poblament vegetal, ha estat més o menys important segons l'acció de l'home en la zona:

- recol·lecció de productes naturals (flors, fruits boscans, branques, pastura).
- desaparició total de la vegetació primitiva:
 - per introduir-hi d'altres espècies (mitjançant el cultiu).
 - per desaparició de la vida vegetal, degut a l'urbanisme. Avui dia el retrocés de la vegetació natural està marcat, sobretot, per les implantacions industrials i residencials.

La destrucció o l'alteració de la vegetació comporta, en primer lloc, la modificació d'alguns factors ambientals, com a conseqüència de la desaparició de determinades espècies.

Talar un bosc inclou la desaparició de l'estrat arbori i, a la vegada, la modificació del micro-ambient propi dels vegetals que formaven el sotabosc: la llum impera on abans hi havia penombra, la temperatura augmenta, la influència del vent afecta més el sotabosc, etc. D'aquí ve que moltes de les plantes del sotabosc acabin desapareixent i siguin substituïdes per d'altres amb capacitat de viure en les noves condicions que s'han creat. Comença un procés de restauració, amb la instal·lació de comunitats secundàries o transitòries.

Com que els factors ecològics principals, clima i substrat, en principi es mantenen, existeix la possibilitat que es restauri la comunitat primitiva. De fet, un medi artificialitzat, abandonat a si mateix, es va transformat lentament fins a assolir novament el seu estat natural, sempre i quan l'alteració no hagi estat irreversible (per exemple, per destrucció del substrat, aspecte que es pot observar en les vessants molt inclinades, on el sòl ha desaparegut).

El procés de reconstitució de la vegetació és molt lent (entre alguns decennis i un centenar d'anys), sobretot a la comarca, on les condicions són bastant àrides, i segueix diverses etapes successives.

Les comunitats transitòries són, generalment, d'estructura senzilla i de creixement ràpid. Aquestes comunitats poden crear els micro-factors adients perquè n'hi creixin unes altres de característiques més similars a l'originària i, per tant, més ben adaptades, per la qual cosa més tard o més d'hora seran desbancades. És així que s'aniran succeint una sèrie de comunitats transitòries que permetran finalment, si no hi ha cap acció en contra, la restauració de la comunitat primitiva.

Així doncs, la vegetació actual estaria definida per mosaics de:

- fragments de comunitats estables o climàtiques (vegetació potencial),
- fragments de comunitats transitòries (inestables),
- d'altres fragments que encara no han tingut temps de començar la cicatrització, degut al fet que les agressions han estat recents.

Fem ara un repàs de les unitats paisatgístiques que constitueixen la vegetació potencial, mirem en quina situació es troben i quines han estat les modificacions que han sofert:

a) Territori potencial de l'alzinar

L'alzinar climàtic és pràcticament inexistent, ja que la zona està molt alterada. Així i tot, podem trobar alguns fragments d'alzinar força ben conservats, cap a Montserrat, a Collbató i Olesa, cap a Collserola, a Molins de Rei, a les barrancades afluent de l'Anoia, a Sant Esteve Sesrovires, a Castellví i a un sector concret del Garraf, el de Sant Climent-Viladecans.

En d'altres punts concrets, com per exemple en algunes zones de Collserola, hi ha un estrat arbori d'alzines, però el sotabosc és clar i pobre, degut a la desbrossada.

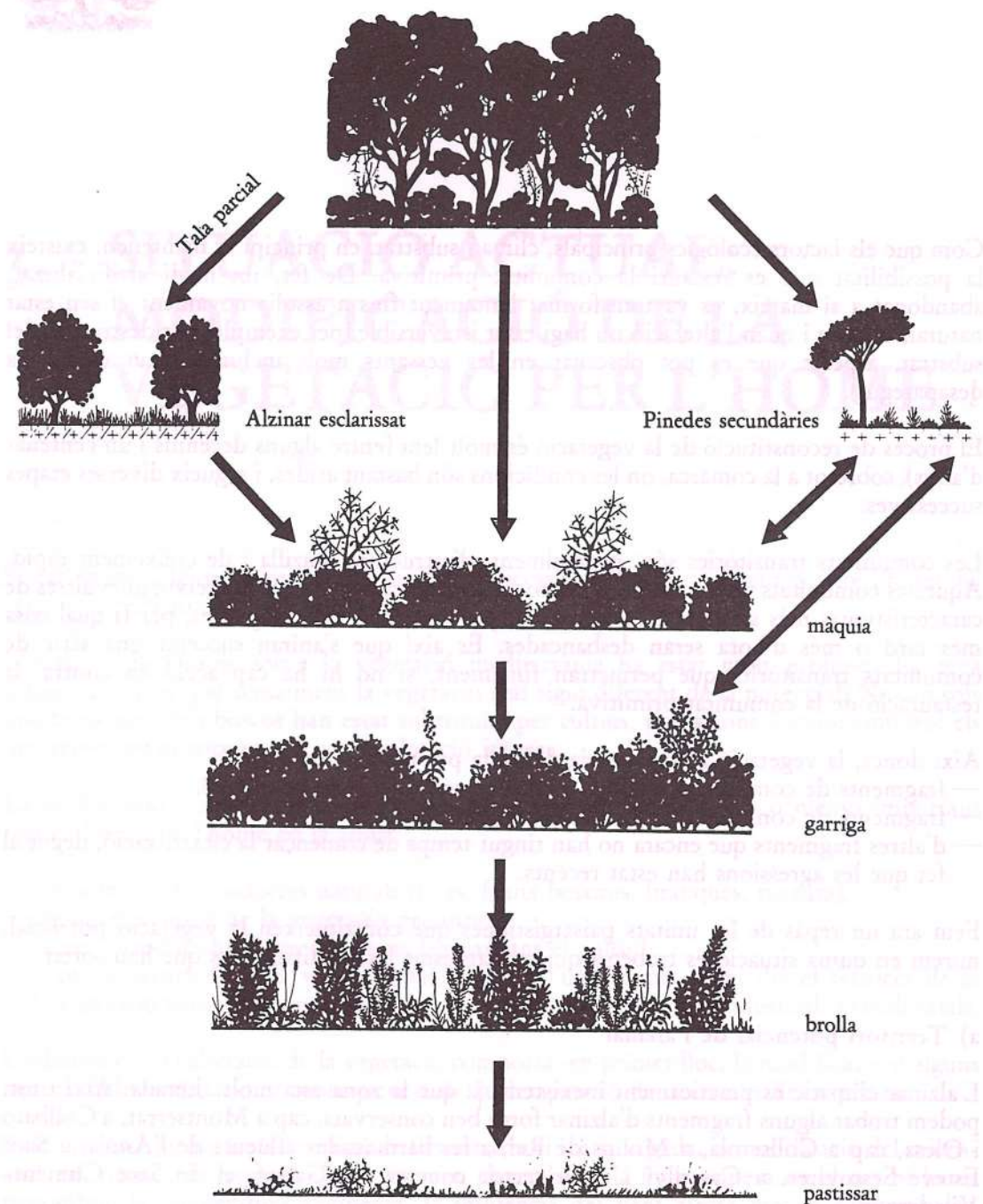

Fig. 16. Degradació de l'alzar.

Les tales, els incendis, la pastura reiterada, etc., són activitats que provoquen la instal·lació de comunitats secundàries, degut a la degradació de l'alzinar.

Les alzines, que van ser talades per obtenir carbó o fusta, van anar cedint el lloc als pins, arbres de creixement ràpid i poc exigents.

Només a Montserrat l'alzina es manté en alternança amb la pinassa (*Pinus clusiana*) i fins i tot amb el pi roig (*Pinus silvestris*). La pineda que domina la resta de la comarca és de pi blanc (*Pinus halepensis*), excepte en el delta on existeixen plantacions de pi pinyoner, utilitzades en el seu moment per a la fixació de dunes.

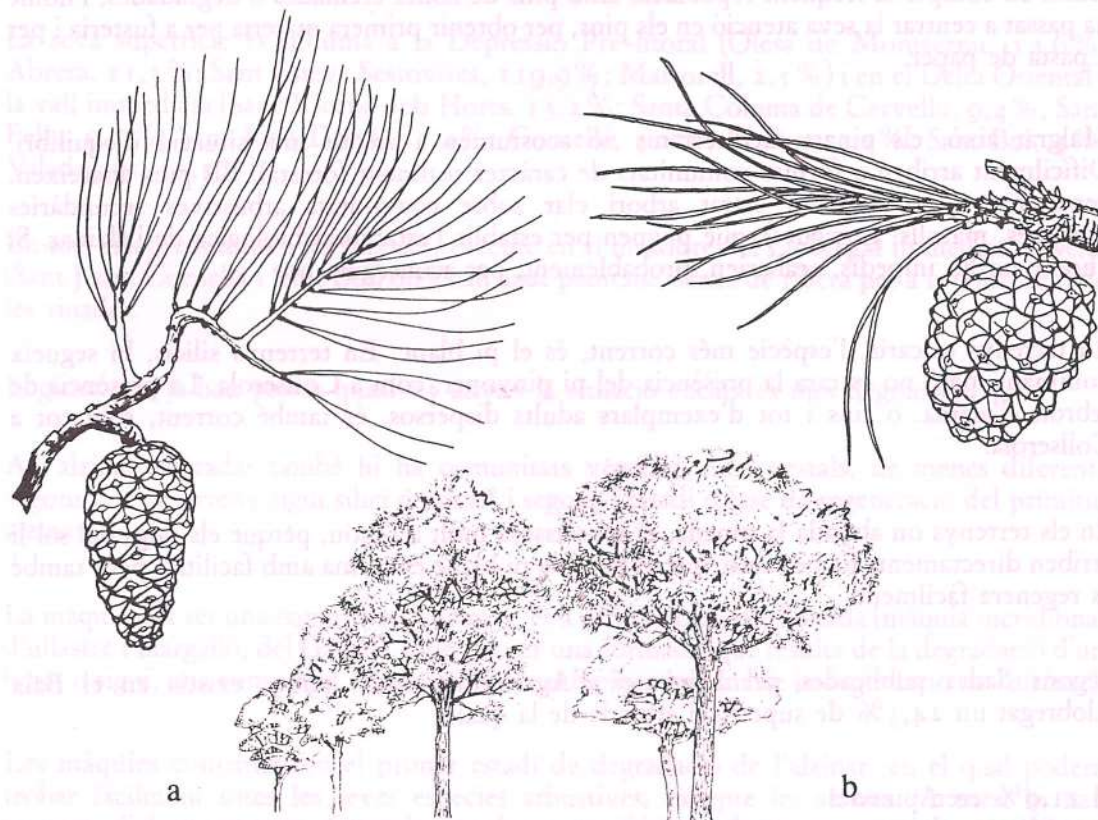

Fig. 17. Els pins més abundants a la comarca: a) pi blanc; i b) pi pinyoner.

Allà on domina l'alzinar, la funció d'aquestes dues menes de pins no deixaria de ser molt discreta si l'home directament o indirecta, no hagués propiciat la seva expansió. Segons sembla, el pi blanc estaria confinat en llocs ingrats, de sòl pobre, o molt castigats pel vent. El pi pinyoner, a més de tolerar malament els substrats calcaris, seria un element d'escassa importància, perquè no es tracta més que d'una espècie d'introducció relativament recent.

Però, una sèrie de circumstàncies degudes a l'acció de l'home, com les que ja hem esmentat de tala de l'alzinar, així com les escasses exigències i la ràpida creixença de les dues espècies, han provocat que actualment siguin moltes les hectàrees recobertes per pinars, sobretot si tenim en compte la freqüent repoblació amb pins de zones cremades o degradades, l'home ha passat a centrar la seva atenció en els pins, per obtenir primera matèria per a fusteria i per a pasta de paper.

Malgrat això, els pinars mediterranis no acostumen a assolir una situació d'equilibri. Difícilment arriben a formar comunitats de caràcter realment forestal. Els pins apareixen, generalment, formant un estrat arbori clar sobre comunitats arbustives secundàries (màquies, matolls, garrigues), que pugnen per establir l'estabilitat biològica de l'alzinar. Si l'home no ho impedisís, acabarien, probablement, per aconseguir-ho.

En terrenys calcaris, l'espècie més corrent, és el pi blanc. En terrenys silicis, hi segueix dominant, però no és rara la presència del pi pinyoner, com a Collserola. La presència de rebrots d'alzina. o fins i tot d'exemplars adults dispersos, és també corrent, sobretot a Collserola.

En els terrenys on abunda la pineda, el sòl s'asseca molt a l'estiu, perquè els raigs del sol li arriben directament. És per això, que el bosc de pi blanc es crema amb facilitat, però també es regenera fàcilment.

Segons dades publicades pel Ministeri d'Agricultura l'any 1969, existia en el Baix Llobregat un 24,3 % de superfície arbrada de la qual:

el 21,9 % eren pinedes

l'1,5 % eren alzinars

i el 0,9 % corresponia a arbres de ribera i d'altres caducifolis.

El bosc predomina en els municipis de ponent:

Castellví de Rosanes	40,8 %	del	terme	municipal
Sant Climent	34 %	"	"	"
Corbera	60,2 %	"	"	"
Cervelló	46,1 %	"	"	"
Vallirana	38,8 %	"	"	"
Torrelles	58,8 %	"	"	"
Begues	39,7 %	"	"	"

La seva superfície és mínima a la Depressió Pre-litoral (Olesa de Montserrat, 14,6%; Abrera, 11,3%; Sant Esteve Sesrovires, 119,9%; Martorell, 2,5%) i en el Delta Oriental i la vall immediata (Sant Vicenç dels Horts, 13,2%; Santa Coloma de Cervelló, 9,4%; Sant Feliu, 9,2%; Sant Joan Despí, 11,4%; Cornellà, 5,2%; El Prat, 2,1%; Sant Boi, 4%; Viladecans, 10,7%).

En tots ells predominen les pinedes, excepte en el meandre del Llobregat immediat al Delta (Sant Joan, Cornellà i Sant Boi) on s'han anat plantant arbres de ribera per a la contenció de les riuades.

Lògicament, ja han passat quasi 15 anys i la situació encara és més degradada.

A l'alzinar degradat també hi ha comunitats vegetals, no forestals, de menes diferents segons que el terreny sigui silici o calcari i segons l'estadi o fase de regeneració del primitiu alzinar.

La màquia pot ser una comunitat dinàmica, és a dir, estable i equilibrada (màquia meridional d'ullastre i margalló, del Garraf), o bé pot ser una formació que resulta de la degradació d'un bosc, o sigui, una comunitat regressiva (per exemple, resultant de la degradació de l'alzinar).

Les màquies constitueixen el primer estadi de degradació de l'alzinar, en el qual podem trobar fàcilment totes les seves espècies arbustives, excepte les alzines. A més, hi han penetrat d'altres espècies afavorides per la manca d'estrat arbori, com per exemple l'arboç (madroño. *Arbutus unedo*), o el bruc (brezo. *Erica arborea*).

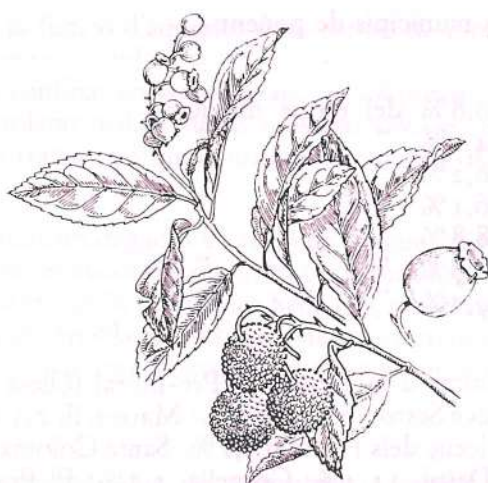

Fig. 18. Una de les espècies que podem trobar a la màquia: l'arboç. Detall de fulles, flor i fruit.

Les **garrigues**, que en el paisatge primitiu devien estar limitades a llocs rocosos, formen una etapa de degradació més avançada. (La garriga procedeix de la degradació de l'alzinar i de la màquia). Estan constituïdes per matossars baixos, però espessos. Encara queden algunes de les espècies menys exigents de l'alzinar, juntament amb el **garric** (coscoja. *Quercus coccifera*), que és l'espècie dominant en aquestes comunitats. Entre les espècies arbustives i lianoides hi podem trobar el **lletiscle** (lentisco. *Pistacea lentiscus*), la **roja** (*Rubia peregrina*), l'**arítjol** (*Smilax aspera*); i entre les plantes herbàcies, la **lleteresa** (*lechetrezna*. *Euphorbia characias*), el **llostó** (*Brachipodium retusum*), *Carex halleriana*, etc.

Fig. 19. Algunes de les espècies de les garrigues: a) garric; b) lleteresa; c) rogeta; i d) llistó.

També es troben alguns fragments de garriga a Collserola, però n'hi ha pocs perquè prefereix sòls bàsics.

Ultra les màquies i les garrigues, són també corrents els **matossars** més o menys oberts, en els quals predominen arbustos perennifolis i xeròfils, que rarament assoleixen els dos metres. La **brolla** és a les nostres terres, gairebé sempre, una formació que ha nascut com a resultat de la degradació de formacions més evolucionades. La composició florística d'aquests matossars és molt variada, depèn principalment de la naturalesa del substrat; és força corrent de trobar-hi romaní (romero, *Rosmarinus officinalis*), bruc d'hivern (brezo rojo, *Erica multiflora*), barballó (espliego, *Lavandula latifolia*) o farigola (tomillo, *Thymus vulgaris*).

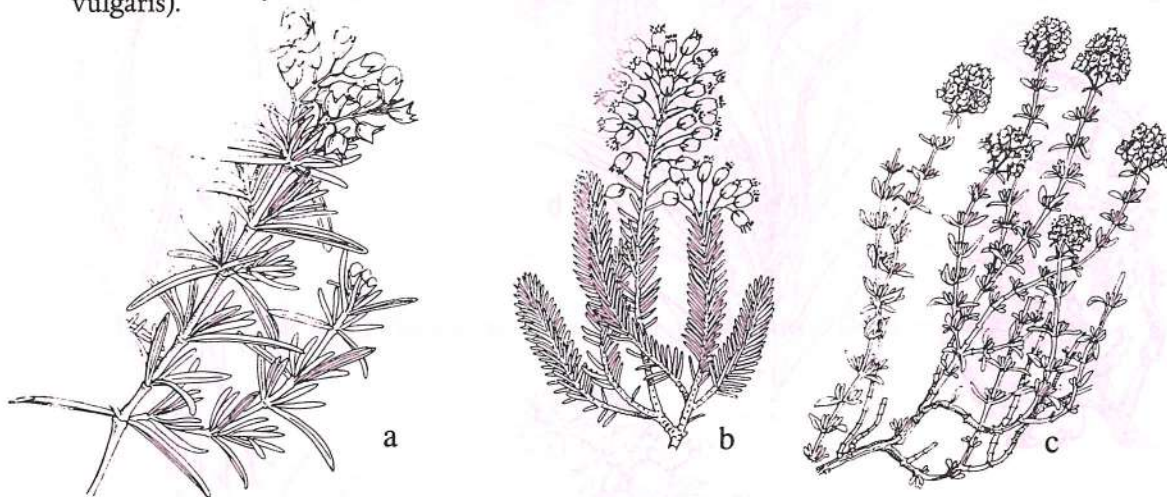

Fig. 20. Espècies de matossar: a) romaní; b) bruc d'hivern; i c) farigola.

D'altra banda, àmplies zones del territori de l'alzinar, estan dedicades actualment, o ho estaven no fa gaire, a l'agricultura. Una part d'aquestes zones està dedicada a cultius de regadiu i d'altres a cultius de secà.

Una part important dels terrenys de secà dedicats a l'ametller o a l'olivera, i fins i tot a la vinya, han sofert un procés d'abandó de conreu des de fa temps, que s'ha vist fortament incrementat aquests darrers anys. Les terres abandonades han estat envaïdes per pasturatges, i fins i tot pel matossars més o menys densos.

En zones encara cultivades s'hi desenvolupen les corresponents comunitats arvenques:

- en els marges dels camps, hi podem trobar:
 - fenal (lastón. *Brachypodium phoenicoides*)
 - fonoll (hinojo. *Foeniculum vulgare*)
 - travalera (barnaga. *Centaurea aspera*).
- a les vinyes i als oliverars, i, en general, al secà, s'hi desenvolupa una comunitat de males herbes, en la qual predomina la ravenissa blanca (*Diplotaxis erucoides*).

Finalment, hem de dir que una bona part del bosc de l'alzinar ha estat envaïda per les urbanitzacions.

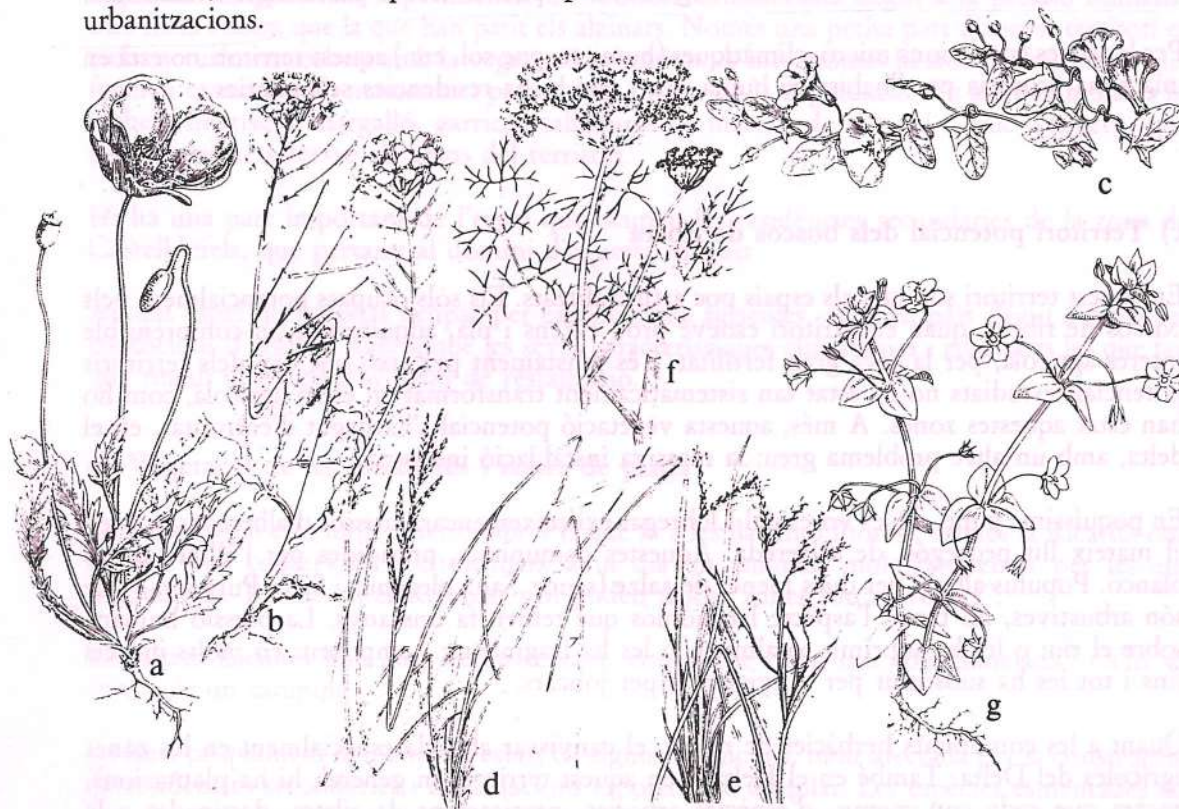

Fig. 21. Herbes que podem trobar a zones de conreu actual i a d'altres de conreu avui abandonades: a) rosella; b) ravenissa blanca; c) corretjola; d) fenal; e) albellatge; f) fonoll; i g) anagall.

b) Territori potencial de l'alzinar amb roures

A la comarca pràcticament no se'n troba en el seu estat natural. Existeixen zones mitjanament conservades a les obagues de Collserola.

En aquestes zones, els roures, poc o molt, hi segueixen existint, però les espècies que els acompanyaven, en ser més delicades, han desaparegut quasi totalment. També s'ha produït la invasió per part de pins...

Com exemple de diferents estadis de degradació hi podem trobar pasturatges i matossars.

Per les seves condicions micro-climàtiques (humitat, poc sol, etc.) aquest territori no està en una zona propícia per l'habitatge humà, tot i que hi ha residències secundàries.

c) Territori potencial dels boscos de ribera

En aquest territori són rars els espais poc artificialitzats. Els sòls ocupats potencialment pels boscos de ribera, quan el territori esdevé prou extens i pla, adquireixen un comprensible interès agrícola, per la seva gran fertilitat, i és justament per això que cap dels territoris potencials estudiats no ha estat tan sistemàticament transformat en espai agrícola, com ho han estat aquestes zones. A més, aquesta vegetació potencial s'ha hagut d'enfrontar, en el delta, amb un altre problema greu: la massiva instal·lació industrial.

En poquíssims punts de les vores del Llobregat existeixen encara trossos d'alberedes, i, ja en el mateix llit pedregós, de salzereda. Aquestes comunitats, presidides per l'àlber (*álamo blanco*. *Populus alba*) i per dues menes de salze (sauce. *Salix eleagnus* i *Salix Purpurea*), que són arbustives, no tenen l'aspecte harmoniós que tenien fa uns anys. La pressió humana sobre el riu, o les ha suprimit totalment, o les ha fragmentat i empobrit: en molts indrets fins i tot les ha substituït per canyissars o per joncars.

Quant a les comunitats herbàcies de ribera, el canyissar abunda especialment en les zones agrícoles del Delta. També en el Delta i, en aquest territori en general, hi ha plantacions, encara que cada cop menys, d'espècies arbòries, precisament de ribera, destinades a la indústria de la fusta. Solen ser diferents menes de pollancres (chopo. *Populus nigra*, *Populus deltoides*, etc.).

En relació a l'espai agrícola que ocupa aquest territori, que és extens, tal com hem dit abans, l'horta i els fruiters són els cultius escollits, sobretot en les terrasses i el delta. L'horta, i fins i tot els farratges, com l'alfals, estan localitzats en les zones del delta més properes al mar. Aquestes zones són molt fèrtils, per la qual cosa o bé segueixen essent cultivades, bé estan ocupades, lamentablement, per equipaments industrials.

d) Territori potencial de la màquia de margalló i llentiscle

Aquestes màquies han experimentat un retrocés considerable degut a la pressió humana, més forta encara que la que han patit els alzinars. Només una petita part d'aquest territori es troba actualment cobert amb la vegetació primitiva. A més, només hi trobem fragments que formen mosaics amb matossars i pasturatges propis de la degradació. En aquests mosaics hi trobem llentiscle, margalló, garriç, i talladures de matolls de romaní i bruc d'hivern, que poden arribar a fer-se els amos del territori.

Hi ha una part important de l'espai que ocupen les residències secundàries de la zona de Castelldefels, que pertany al domini d'aquesta màquia.

Aquest espai no ha estat ocupat per explotacions agrícoles, en gran part degut a les seves condicions d'aridesa. Són també les seves característiques climàtiques i edàfiques les que fan que tingui una capacitat dèbil de restauració.

e) Vegetació de les maresmes i zones de platja

La zona litoral està molt deteriorada. Pel que fa a les llacunes litorals, només la Ricarda està bastant ben conservada i constitueix avui dia un ambient molt freqüentat per les aus migradores. També en el Remolar s'hi poden trobar zones força "verges".

Les altres llacunes han anat desapareixent, com la de l'Illa, que fou "sanejada" i s'hi va construir un camping.

La línia pròpiament de platja ha estat, en alguns municipis, molt afectada per la construcció de residències secundàries i instal·lacions esportives o d'esplai. Les espècies esmentades no han desaparegut del tot, però les trobem d'una manera esporàdica i disseminada.

A les platges més freqüentades ha desaparegut completament qualsevol mena de vegetació.

BIBLIOGRAFIA:

La vegetació dels Països Catalans. FOLCH I GUILLÉN, R. Ketrés editora. Barcelona, 1981.

El Paisaje vegetal barcelonés. BOLÓS, Oriol de. Ed. Universitat de Barcelona, 1962.

El patrimonio natural de la comarca de Barcelona. CAMARASA, J.; FOLCH, R. i MASALLES, R. Corporació Metropolitana de Barcelona, 1979.

Gran Geografia Comarcal de Catalunya, vol. 8. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1982.

Geografia de Catalunya. Ed. Aedos. Barcelona, 1968.

Guia per a conèixer els arbres. MASCLANS, F. Ed. Montblanc - C.E.C. Barcelona, 1980.

Guia per a conèixer els arbustos i les lianes. MASCLANS, F. Ed. Montblanc - C.E.C.

La vegetació de Collserola. DOMÍNGUEZ, Antoni, I.C.E. Universitat de Barcelona.

Los árboles. ALSINA, M. i ABUSTO, R. Penthalon ediciones. Madrid, 1982.

Les ilustracions d'aquest quadern són reproduïdes dels llibres **Los árboles** i **La vegetació dels Països Catalans**.

Quadern elaborat per Caterina Chamorro i Moreno,
del Seminari del Baix Llobregat.

Hi dóna suport

institut de ciències
de l'educació

ice

Universitat de Barcelona